

Mottagare

Barn- och utbildningsnämnden

Motion. Demokrati och mänskliga rättigheter i skolan.

Förlag till beslut

Nämnden föreslår regionfullmäktige att motionen anses besvarad.

Sammanfattning

Regionstyrelsen har remitterat en motion från Vänsterpartiet om att stärka demokratiarbetet i det gotländska skolväsendet. Motionen betonar vikten av systematiskt och uthålligt arbete med demokrati och mänskliga rättigheter, gärna med stöd av Skolverkets modell Demokratistegen. Skolans demokratiuppdrag är redan tydligt reglerat i skollagen och läroplanerna, där utbildningen ska vila på demokratins grund. Grundskolan på Gotland bekräftar att arbetet är integrerat i undervisningen och sker genom elevinflytande, temaarbeten och forskningsbaserade metoder som MVP och PAX. Rektorn ansvarar för hur arbetet genomförs lokalt, vilket innebär att modeller som Demokratistegen kan fungera som stöd men inte införas enhetligt. Det finns behov av uppföljning och samordning. Det är även rektor som enligt skollagen beslutar om exempelvis politiska besök och insatser kopplade till demokratiarbete. Det finns dock ett behov av en regionövergripande funktion som samordnar demokratiuppdraget, särskilt vid ny mandatperiod och utbildning av politiker. Bedömningen är att motionens intentioner i stor utsträckning redan är integrerat i befintligt arbete. Förslaget är att motionen anses besvarad.

Ärendebeskrivning

Regionstyrelsen har remitterat en motion från Saga Carlgren m.fl. (V) till barn- och utbildningsnämnden och gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden för yttrande. I motionen beskrivs bland annat att i en värld där demokratin ifrågasätts och utmanas är det viktigt att barn och unga på Gotland får tillgång till utbildning med starkt demokratifokus. Vidare beskrivs att det är av stor vikt att demokratiuppdraget stärks i det gotländska skolväsendet och att det sker med systematik och uthållighet. Det kan ske med stöd av Skolverkets metod "Demokratistegen" eller någon annan metod som bygger på forskning och beprövad erfarenhet.

Motionärerna yrkar på "att barn- och utbildningsnämnden och gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden får i uppdrag att med stöd av regionstyrelsen ta fram en modell för hur demokratiarbetet i det gotländska skolväsendet samt

ungdomsverksamheten ska förstärkas” samt ”att Region Gotland undersöker möjligheten att använda förtroendevalda politiker i Region Gotland som resurser i ett utvecklat demokratiarbete för unga på Gotland”.

Skolans demokratiuppdag är tydligt framskriven i skolans styrdokument. Skollagen slår fast att ”Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på” och läroplanerna för de olika skolformerna inleds med tydliggörande att skolväsendet i Sverige vilar på demokratins grund.

Skolan har ett dubbelt uppdrag som består i att förmedla och förankra både kunskaper och demokratiska värderingar. Det handlar om att utbilda medvetna och kompetenta samhällsmedlemmar som enligt demokratins ideal kan hantera den kunskap och värdegrund som det svenska samhället vilar på. För skolornas metodval gällande demokratiarbetet ansvaras skolornas profession.

Till ärendet bifogas svar från grundskolan på Gotland, vilket kan sammanfattas:

”Grundskolan på Gotland välkomnar motionen och bekräftar att demokratiska värderingar, mänskliga rättigheter och elevinflytande är centrala delar av skolans uppdrag. Arbetet sker genom undervisning, elevråd, skolval och temaarbeten. Flera forskningsbaserade metoder används, såsom MVP, PAX och trygghetsenkäter. Skolorna anpassar insatser efter lokala behov, då förutsättningarna varierar stort. Skolverkets Demokratistegen ses som ett möjligt stöd, men inte som en modell att införa enhetligt. Grundskolan ser behov av att stärka uppföljning och erfarenhetsutbyte mellan skolor, och eftersträvar ett mer sammanhållet arbetssätt som främjar ett inkluderande klimat”.

Alla som arbetar i skolan har ett ansvar att förmedla skolans värdegrund i vardagen. Personal ska bidra till ett öppet och tillåtande klassrumsklimat, där elever får uttrycka sina åsikter och delta i samtal om samhällsfrågor samt uppmuntra eleverna att aktivt arbeta med elevinflytande, t.ex. genom elevråd, klassråd och temaarbeten.

Rektorn har det övergripande ansvaret för att skolans demokrati- och värdegrundsarbete genomförs enligt styrdokumentet. Enligt skollagen och läroplanen ska rektorn: Säkerställa att utbildningen vilar på demokratins grund och leda det systematiska kvalitetsarbetet, där trygghet, studiero, likvärdighet och elevinflytande är centrala delar. Det är även rektorn som beslutar om hur demokrati och värdegrundsarbetet ska genomföras i praktiken på sin skola. Det innebär att även om en modell som Demokratistegen föreslås, kan den inte påbjudas alla skolor – utan måste ses som ett stöd eller inspiration, som varje rektor bedömer utifrån sin skolas behov och förutsättningar.

Det är även rektor som enligt skollagen har ansvar för skolans inre organisation och beslutar om exempelvis politiska besök och insatser kopplade till demokratiarbete. Enligt skollagen är det rektorn som avgör om politiska

partier eller förtroendevalda ska bjudas in till skolan, och detta ska ske utifrån ett objektiva och sakligt urval. Skolan har ett viktigt demokratiskt uppdrag, men det är rektor som bedömer vad som är lämpligt utifrån elevernas bästa och skolans arbetsmiljö.

Även om motionen främst riktar sig till skolformer som grundskola och gymnasium kan det även tilläggas att förskolan också har ett värdegrundsuppdrag som inkluderar demokratiska principer enligt skollagen och läroplanen Lpfö 18, även om det uttrycks på ett sätt som är anpassat till yngre barns utvecklingsnivå. Exempelvis att barnens rätt till inflytande är central och de ska kunna påverka sin vardag på förskolan samt att respekt för alla lika värde ska genomsyra verksamheten. Pedagogerna på förskolan arbetar aktivt med detta samt att skapa inkluderande miljöer där alla barn känner sig trygga och delaktiga.

Ett medskick när behovet av stärkt demokrati har lyfts: Det finns behov av en regionövergripande funktion som samordnar demokratiuppdraget – särskilt kring ny mandatperiod och utbildning av nya politiker. Denna funktion bör finnas kontinuerligt, inte bara vid valår, då det praktiska arbetet behöver fungera i vardagen. En sådan roll skulle också kunna vara en tydlig kontaktpunkt i demokrati frågor och signalera att regionen aktivt värnar demokratin – särskilt i en tid då det demokratiska samtalet utmanas.

Bedömning

Motionens intentioner är viktiga och välgrundade, särskilt i en tid då demokratins värden utmanas både globalt och nationellt. Det är centralt att barn och unga får en utbildning med starkt demokratifokus. Samtidigt är skolans demokratiuppdrag redan tydligt inskrivet i skollagen och läroplanerna, där det framgår att utbildningen ska vila på demokratins grund och förmedla respekt för mänskliga rättigheter. Demokratiska värderingar, mänskliga rättigheter och elevinflytande är redan integrerade i skolans arbete, och flera forskningsbaserade metoder används inom grundskolan. Modeller som Skolverkets Demokratistegen kan ses som ett möjligt stöd och inspiration, men inte som en modell som bör införas enhetligt, då skolornas förutsättningar varierar. Det är rektor som har ansvar för skolans inre organisation och beslutar om exempelvis politiska besök och insatser kopplade till demokratiarbete. Rektorn har dessutom det pedagogiska ansvaret för hur arbetet genomförs lokalt. Det finns dock behov av att stärka uppföljning, erfarenhetsutbyte och samordning mellan skolor. Ett mer sammanhållet arbetssätt kan bidra till ökad likvärdighet och stärkt elevdelaktighet. För skolornas del behövs ingen ledning för deras demokratiarbete, men möjligen finns det behov av en regionövergripande funktion som samordnar demokratiuppdraget för Region Gotland och fungerar som kontaktpunkt i demokrati frågor – särskilt vid ny mandatperiod och utbildning av politiker. Sammantaget bedöms motionens intentioner vara välgrundade - men i stor utsträckning är syftet redan integrerat i det pågående arbetet. Förslaget är att motionen anses besvarad.

Bedömning av konsekvenser i tvärperspektiv

Rättsliga konsekvenser

Skolans demokratiuppdrag är redan reglerat i skollagen och läroplanerna. Motionens intentioner ligger i linje med gällande regelverk. Förslaget föranleder därför inga nya rättsliga åtgärder.

Ekonomiska konsekvenser

Eftersom verksamheterna redan bedriver ett aktivt demokratiarbete med egna metoder, bedöms inga nya kostnader uppstå.

Barn- och elevperspektiv

Verksamheterna arbetar redan med barns, elevers och ungas rätt till inflytande och delaktighet, vilket är i enlighet med bl.a. skollagen och barnkonventionen. Inga negativa konsekvenser identifieras.

Jämställdhetsperspektiv

Demokratiarbetet i verksamheterna omfattar redan frågor om inkludering, normkritik och lika rättigheter, vilket bedöms bidra positivt till jämställdhetsarbetet.

Landsbygdsperspektiv

Verksamheterna är tillgängliga för barn och unga i hela regionen. Förslaget påverkar inte tillgången till utbildning eller ungdomsverksamhet på landsbygden negativt.

Beslutsunderlag

Tjänsteskrivelse utbildnings- och arbetslivsförvaltningen, 2025-08-28
Motion. Demokrati och mänskliga rättigheter i skolan, 2025-03-21
Underlag kring demokratiarbete från grundskolan Gotland

Utbildnings- och arbetslivsförvaltningen

Torsten Flemming
Utbildningsdirektör

Bo Eriksson
Avdelningschef stöd och utveckling

Skickas till

Regionstyrelsen/ Regionfullmäktige